

Drie onderwijsblokken in de tijd van twee

Een inhaalprogramma voor studenten geneeskunde

H.A.P. Wolfhagen, B. Kolle, J. Rosing

Samenvatting

Door een ophoging van de numerus fixus werden twee maanden na de start van het academisch jaar 37 studenten alsnog toegelaten tot het eerste jaar van de studie geneeskunde van de Rijksuniversiteit Limburg. Dit betekende dat de faculteit in een korte periode een inhaalprogramma moest voorbereiden en uitvoeren. In het inhaalprogramma moest de leerstof van de eerste twee maanden geconcentreerd worden aangeboden en bovendien moest ervoor gezorgd worden dat de studenten zo spoedig mogelijk konden integreren met het reguliere eerstejaarsprogramma. Dit artikel beschrijft op welke wijze studenten en staf erin geslaagd zijn een verantwoord inhaalprogramma te realiseren.

Inleiding

In oktober 1994 werd bekend dat de Faculteit der Geneeskunde (FdG) van de Rijksuniversiteit Limburg erin geslaagd was bij de president van de rechtbank Maastricht via een voorlopige voorziening te bewerkstelligen dat voor de propedeutische fase geneeskunde 37 studenten alsnog konden worden ingeschreven. Dit betekende een ophoging van de numerus fixus van 163 naar 200 studenten. Voor het academiejaar 1994/1995 hield dit in dat 37 studenten twee maanden na het begin van het academisch jaar met de studie geneeskunde begonnen. Bij zijn overwegingen heeft de president laten meewegen dat de FdG in staat zou zijn voor deze studenten op korte termijn een kwalitatief verantwoord inhaalprogramma te ontwikkelen.

Dit programma moest in november kunnen starten, opdat de studenten zo snel mogelijk met het reguliere programma konden meedoen en de kans op studievertraging zo klein mogelijk was. Het betrof studenten die aanvankelijk waren uitgeloot voor de studie geneeskunde en inmiddels met een andere studie waren begonnen. Deze 37 studenten (verder aangeduid als 37+-studenten) startten op 7 november 1994 met hun studie. Dit betekende dat de faculteit binnen twee weken een inhaalprogramma diende voor te bereiden en uit te voeren. Om een verantwoord programma aan te bieden werd een aantal maatregelen getroffen. Dit artikel beschrijft op welke wijze studenten en staf erin geslaagd zijn een verantwoord inhaalprogramma te realiseren.

Achtergronden van het reguliere onderwijsprogramma

Het onderwijsprogramma aan de FdG van de Rijksuniversiteit Limburg is opgezet volgens de principes van probleemgestuurd leren.¹ De leerstof is verdeeld in blokken van 6 weken, waarvan de inhoud gerelateerd is aan een bepaald thema. Bovendien worden gedurende elk blok vaardigheidstrainingen en practica aangeboden, die eveneens aansluiten op de blokthematiek. Studenten worden per blok ingedeeld in onderwijsgroepen bestaande uit 9 à 10 studenten, die onder begeleiding van een docent werken aan taken. De samenstelling van de onderwijsgroep wisselt na elk blok. De onderwijsgroepen komen tweemaal per week gedurende twee uur bij elkaar. Op het moment dat de 37+-studenten startten, hadden de reguliere

studenten reeds een blok afgesloten (Inleiding in de studie geneeskunde) en was het einde van het tweede blok (Opname en afbraak) in zicht. Dit betekende dat in ieder geval de leerstof van de eerste twee blokken en de bijbehorende trainingen en practica ingehaald moesten worden.

Het inhaalprogramma

Uitgangspunten

Voordat gestart kon worden met de samenstelling van het inhaalprogramma moest een keuze gemaakt worden uit twee opties voor de instroom van de 37+-studenten in het reguliere programma. De eerste optie was de 37+-studenten direct te laten instromen in het reguliere programma en daarnaast een inhaalprogramma aan te bieden. In het inhaalprogramma zou de reeds behandelde leerstof aan de orde moeten komen. Het voordeel hiervan zou zijn dat de studenten direct bij de aanvang van de studie zouden integreren met de reguliere studenten. Het nadeel was dat de reeds behandelde stof in een aparte stroom aangeboden moest worden. Dit zou kunnen leiden tot een overladen programma, hetgeen een negatief effect op de motivatie van de studenten kan hebben.

De tweede optie was om te starten met een inhaalprogramma en de studenten na afloop van dit programma in te laten stromen in het reguliere programma. Het voordeel hiervan zou zijn, dat een op maat gesneden, studeerbaar programma kon worden gemaakt. Het nadeel was dat de studenten gedurende de tijd van het inhaalprogramma tot een aparte stroom zouden behoren, hetgeen niet bevorderlijk is voor de integratie met de reguliere studenten.

Na afweging van de voor- en nadelen van beide opties, werd de voorkeur gegeven aan de tweede optie. Dit betekende dat voor de 37+-studenten een inhaalprogramma werd gemaakt bestaand uit de leerstof van de eerste drie blokken (aangeduid als blok 1.2.3) en de hieraan gerelateerde vaardigheidstrainingen en practi-

ca (hoofdzakelijk anatomie). Het inhaalprogramma omvatte een periode van 8 weken (november en december). De 37+-studenten werden voor de duur van deze periode verdeeld in vier onderwijsgroepen van 9 of 10 studenten. Vanaf het vierde blok konden de studenten instromen in het reguliere programma. Bij de opzet van het inhaalprogramma werden de richtlijnen voor een studeerbaar programma nauwgezet in het oog gehouden.²

Organisatie

Vanuit de faculteit werden twee medewerkers belast met de coördinatie. De een was verantwoordelijk voor de inhoudelijke coördinatie, en de ander voor de organisatie. Bij de samenstelling van het inhaalprogramma werd ondersteuning verleend door een groep docenten die ook betrokken was bij de samenstelling van de eerste drie reguliere blokken. Het geheel werd ondersteund door het Bureau-Onderwijs FdG. Studenten werden ingeschakeld om een korte introductie voor de 37+-studenten te verzorgen. Deze introductie richtte zich voornamelijk op kennismaking met en integratie in het studentenleven. Op deze manier kon voorkomen worden dat de studenten geïsoleerd raakten.

Opzet

Bij de opzet van het inhaalprogramma werd de studeerbaarheid nauwgezet in het oog gehouden. Het gevaar bestond immers dat alle leerstof gepropt werd in een te korte periode, waardoor het programma niet studeerbaar zou zijn. Blok 1.2.3 werd dusdanig samengesteld dat alle kernactiviteiten aan bod kwamen. Leerstof die in latere blokken nogmaals aan de orde zou komen, werd slechts beperkt behandeld. Voor de geplande hoeveelheid leerstof waren twee onderwijsgroepsbijeenkomsten per week niet toereikend. Daarom werden er gespreid over de week drie onderwijsgroepsbijeenkomsten gepland van elk 2.5 uur. Daarnaast omvatte het

programma twee á drie docentaafhankelijke practica en vaardigheidstrainingen van in totaal 7.5 uur. Voorts werden er twee uur per week gepland voor plenaire lezingen. Uiteraard moest er voldoende tijd zijn voor zelfstudie, als voorbereiding op de onderwijs-groepsbijeenkomsten (5 uur voorbereiding per bijeenkomst; totaal 15 uur per week) en practica en vaardigheidstrainingen (1 uur voorbereiding per practicum/training; totaal 3 uur per week). De totale studielast kwam op 17 á 18 uur voor docentaafhankelijke activiteiten en op 18 uur voor zelfstudie. Dit betekende dat uitgegaan werd van een netto-studielast van 35 uur per week. Zowel de docentaafhankelijke activiteiten als de tijd voor zelfstudie werden vooraf ingeroosterd. Er werd op toegezien dat er een goede afwisseling en afstemming was tussen docentaafhankelijke activiteiten en tijd voor zelfstudie. Ook werd gezorgd voor een regelmatige spreiding van de studielast over de week en over de gehele periode van 8 weken.

Uitvoering

Voor de uitvoering van het inhaalprogramma werden aan elke onderwijsgroep twee docenten toegekend. Tijdens elke bijeenkomst was één van deze docenten aanwezig. Het werken met duo-docenten had twee voordelen. Het ene voordeel was dat op deze manier gezorgd kon worden dat in ieder geval docenten uit twee relevante disciplines vertegenwoordigd waren. Het andere voordeel was van meer praktische aard. De docenten werden namelijk gevraagd om op zeer korte termijn te participeren in het inhaalprogramma. Uiteraard zorgde dit voor de nodige agendaproblemen. Door te werken in duo's konden de docenten afspreken wie op welk tijdstip aanwezig zou zijn. Overigens werden voor het inhaalprogramma medewerkers geselecteerd waarvan bekend was dat zij tot de groep didactisch zeer goede docenten behoorden.

Toetsing

Uiteraard werden aan de 37+-groep dezelfde eisen gesteld als aan de reguliere studenten. Dit betekende dat bij de toetsen dezelfde criteria gehanteerd werden. In het reguliere eerste jaar vinden de volgende toetsen plaats: 7 bloktoetsen, 4 voortgangstoetsen en 1 vaardigheidstoets. Na elk blok wordt een bloktoets afgenomen, die betrekking heeft op de leerstof die in het betreffende blok aan de orde is geweest. De voortgangstoets vindt viermaal per jaar plaats in september, december, maart en juni. De voortgangstoets heeft betrekking op de eindtermen waaraan de basisarts moet voldoen en is blokoverstijgend. De vaardigheidstoets vindt aan het einde van het eerste studiejaar plaats en hierin worden de vaardigheden die in jaar 1 geleerd zijn getoetst.

Op het moment dat de 37+-studenten aan hun studie begonnen, had de eerste voortgangstoets reeds plaatsgevonden. Besloten werd dat de 37+-studenten de eerste voortgangstoets niet hoefden in te halen, maar wel aan de tweede voortgangstoets moesten deelnemen. Aangezien in het 37+-programma op dat moment slechts een beperkt deel van de leerstof aan de orde was geweest, werd hiervoor een aangepaste normering gehanteerd.

Bovendien hadden de reguliere studenten reeds een bloktoets gedaan en zou de tweede bloktoets op korte termijn plaatsvinden. Hieraan konden de 37+-studenten, gezien de leerstof die op dat moment in het inhaalprogramma aan de orde was geweest, nog niet deelnemen. Besloten werd dat alle bloktoetsen zouden worden ingehaald. Na 4 weken deden de 37+-studenten een toets over de leerstof van de eerste twee blokken. Het betrof hier een parallelversie van de eerste twee bloktoetsen van de reguliere studenten en ook de normering was hiervan afgeleid. Aan het einde van blok 1.2.3 werd een tweede toets voorgelegd, die grotendeels gebaseerd was op de leerstof van het derde blok. Deze toets was vrijwel identiek aan

de derde bloktoets voor de reguliere studenten en werd ook op hetzelfde moment afgenomen. De normering was identiek aan die van de reguliere studenten. Vanaf januari 1995 namen de 37+-studenten deel aan alle toetsen samen met de reguliere studenten.

Resultaten

Toetsresultaten

Om vast te stellen of het aantal geslaagden per toets van de 37+-studenten afwijkt van de reguliere studenten, zijn de toetsresultaten van het eerste studiejaar vergeleken met die van de reguliere studenten. Bovendien is nagegaan of het percentage 37+-studenten dat de propedeuse behaalde, overeenkomt met dat van de reguliere studenten.

Uit de toetsresultaten valt af te leiden dat van de 37+-studenten over het geheel genomen iets meer studenten slaagden voor de diverse bloktoetsen. De resultaten op de vaardigheidstoets waren voor de 37+-studenten en de reguliere studenten nagenoeg identiek.

Het percentage van de 37+-studenten dat voor de voortgangstoetsen een voldoende resultaat behaalde, was over het geheel genomen lager dan dat van de reguliere studenten. Wanneer de propedeuseresultaten van beide groepen vergeleken worden, blijkt dat 70% van de 37+-studenten aan het einde van het studiejaar de propedeuse behaalde en 19% voorwaardelijk werd toegelaten tot het tweede jaar. Van de reguliere studenten behaalde 73% aan het einde van het eerste studiejaar de propedeuse en werd 14% voorwaardelijk toegelaten. Geconcludeerd kan worden dat de resultaten van de 37+-studenten nauwelijks afwijken van die van de reguliere studenten.

Evaluatie van het programma

Aan het einde van het inhaalprogramma is de 37+-studenten gevraagd een oordeel te geven

over het programma aan de hand van een schriftelijke vragenlijst. Uit deze evaluatie bleek dat studenten gemiddeld 34 uur per week besteed hadden aan hun studie. Bij de reguliere studenten bedroeg dit gemiddeld voor de eerste drie blokken 28 uur per week. Het inhaalprogramma werd bovendien door de 37+-studenten als zeer positief beoordeeld, zowel wat betreft de begeleiding door de docenten als de opzet en organisatie van het programma.

Beschouwing

Het inhaalprogramma was op een aantal aspecten anders georganiseerd dan het reguliere programma. Allereerst is de leerstof van drie blokken in een inhaalblok van 8 weken aan de orde gekomen. Verder was er een strakkere organisatie dan bij het reguliere programma. Alle activiteiten, inclusief practica en vaardigheidstrainingen, waren vooraf ingepland. Bovendien waren er per week drie onderwijs-groepsbijeenkomsten van elk 2.5 uur in plaats van twee van twee uur, zoals bij de reguliere studenten het geval is. Tenslotte werden alle groepen begeleid door inhoudsdeskundigen met betrekking tot de blokthematiek en betrof het zeer gemotiveerde docenten. Dit heeft mogelijk zowel bij studenten als docenten geleid tot een grote onderlinge saamhorigheid en verantwoordelijkheidsgevoel. Dit alles tezamen heeft waarschijnlijk bijgedragen aan het succes van het inhaalprogramma.

De constatering dat uitgaande van de resultaten van de propedeuse de 37+-studenten nauwelijks afwijken van die van de reguliere studenten, roept de vraag op of het reguliere programma geneeskunde in kortere tijd aangeboden zou kunnen worden. Deze vraag kan echter niet zondermeer positief beantwoord worden. Van de staf werden extra inspanningen gevraagd bovenop hun normale werkweek. Bovendien werden alleen docenten geselecteerd die ook didactisch zeer goed waren. In de normale situatie is dit niet mogelijk, daar

een grotere groep docenten ingeschakeld moet worden.

Ook waren de 37+-studenten zeer gemotiveerd en bereid extra energie in hun studie te stoppen. Verder was het rooster voor de 37+-studenten zeer gunstig gepland, zodat docentafhankelijke en zelfstudieactiviteiten volledig op elkaar afgestemd waren. Bij een grote groep studenten is dit niet in alle situaties mogelijk, vanwege beperkingen wat betreft locatie, beschikbaarheid van docenten en dergelijke. Duidelijk zal zijn dat een strakke en gedegen programma-organisatie en inzet van gemotiveerde docenten en studenten randvoorwaarden zijn voor een studeerbaar programma.

Daarnaast dient men te bedenken dat het effect van het inhaalprogramma uitsluitend gemeten is aan de hand van toetsresultaten. Probleemgestuurd Onderwijs is ook gericht op het bevorderen van de zelfwerkzaamheid. Dit komt onder meer tot uiting doordat de studenten zelf literatuur zoeken en om de leerstof heen lezen. Er zijn onvoldoende gegevens voorhanden om uitspraken te doen of de 37+-studenten ook deze doelstellingen bereikt hebben. De lagere resultaten op de voortgangstoets zouden erop kunnen wijzen dat de 37+-studenten door het geconcentreerde onderwijsprogramma alleen bestudeerd hebben wat voor het blok nodig was. Het inhaalprogramma heeft slechts 8 weken geduurd; daarna zijn de studenten volledig geïntegreerd in het reguliere

programma. De verwachting bestaat dan ook dat ook deze andere doelstellingen in de loop van de tijd gerealiseerd zullen worden.

Tenslotte, de president kan in ieder geval gerustgesteld worden: Maastricht is erin geslaagd een kwalitatief verantwoord inhaalprogramma aan te bieden aan de late instromers en de kans op studievertraging is zo klein mogelijk gehouden!

Literatuur

1. Moust JHC, Bouhuijs PAJ, Schmidt HG. Probleemgestuurd leren. Hoger Onderwijs Reeks. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1989.
2. Wijnen WHFW, Wolfhagen HAP, Bie D de, Brouwer OG, Ruijter CTA, Vos P. "Te doen of niet te doen?" Advies over studeerbaarheid van onderwijsprogramma's in het hoger onderwijs. Leiderdorp: Graficon. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 1992.

DE AUTEURS

H.A.P. Wolfhagen, onderwijskundige, vakgroep Onderwijsontwikkeling en Onderwijsresearch.

B. Kollé, Hoofd van Bureau Onderwijs van de Faculteit der Geneeskunde J. Rosing, biochemicus, coördinator van jaar 1.

Allen zijn verbonden aan de Faculteit der Geneeskunde van de Rijksuniversiteit Limburg.

Correspondentie-adres:

H.A.P. Wolfhagen, Vakgroep Onderwijsontwikkeling en Onderwijsresearch, Rijksuniversiteit Limburg, Postbus 616, 6200 MD Maastricht.